

ZNANSTVENI SKUP U SLAVONSKOM BRODU O MARIJANU LANOSVIĆU

F. E. HOŠKO

Marijana Lanosovića (Slavonska Orubica, 12. VI 1742. – Slavonski Brod, 25. XI 1812) spominjali su franjevački historičari Josip Jakošić, Grgur Čevapović, Marijan Jaić i Euzebije Fermendžin, a također i povjesnici hrvatske književnosti Ivan Kukuljević, Josip Forko, Dragutin Prohaska, Tomo Matić, Ljudevit Jonke i dr. Bilo je poznato njegovo sudjelovanje u radu komisije za jedinstveni hrvatski pravopis kao i rad na višejezičnom rječniku Joakima Stullija (1730–1817). Premda se znalo za Lanosovićeve dvije hrvatske gramatike, o njima su postojale isključivo bibliografske bilješke. Lanosovićev lekcionar privukao je više pažnje (D. Prohaska, Jerko Fućak), a u posljednje vrijeme istaknuto je da je Lanosović ostavio u rukopisu više teoloških priručnika (F. E. Hoško). Najnovija istraživanja o Lanosovićevom radu pokrenuo je Vatroslav Frkin, arhivar i bibliotekar hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, nakon što je otkrio njegove višejezične rječnike u arhivskoj zbirci Franjevačkog samostana u Slavonskom Brodu i to otkriće priopćio 1980. u Dubrovniku na simpoziju o Joakimu Stulliju. Tada se za Lanosovićev leksikografski rad, a i za cjelokupnu njegovu kulturnu djelatnost, zainteresirala naša suvremena kulturna javnost do te mjere da je bilo moguće organizirati znanstveni skup i prigodnu izložbu o Lanosovićevom životu i radu uz 170. obljetnicu njegove smrti. Simpozij su organizirale četiri institucije: Skupština općine Slavonski Brod, Zavod za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku iz Zagreba, Franjevački samostan Slavonski Brod i SIZ kulture Slavonski Brod. Održan je 19. i 20. studenoga 1982. u Slavonskom Brodu, a okupio je dvadeset i devet referata, veći broj kulturnih i društvenih radnika Slavanskog Broda, više franjevaca, nekoliko svećenika i predstavnika različitih kulturno-prosvjetnih ustanova iz Zagreba i Osijeka.

Simpozij o Lanosoviću otvorio je književnik Dragutin Tadijanović, a sudionike su pozdravili: potpredsjednica slavonskobrodske općine Ljiljana Marin, đakovački biskup Ćiril Kos, provincijal hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda Rajko Gelemanović, sam Tadijanović u ime Jugoslavenske akademije, Božidar Finka u ime Zavoda za jezik i Jerko Fućak u ime Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Uvodno predavanje održao je Vatroslav Frkin (Zagreb) razloživši cjelovito i s odmjere-

renim naglascima *Život i djelatne usmjerenosti Marijana Lanosovića*. Lanosović je srednju školu završio u Budimu, novicijat u Baču (1761/62), studij filozofije u Budimu (1763–1766) i teologije u Osijeku (1766–1770). Bio je profesor filozofije u Slavanskom Brodu (1770–1773), srednje škole u Vukovaru, Osijeku i Beču (1770; 1774–1776; 1788–1791) i teologije u Osijeku (1774; 1777–1783). Službu samostanskog poglavara obavljao je u Našicama (1783–1788) i Baču (1800–1804), a od 1804. do 1806. kao provincijski vikar upravlja provincijom sv. Ivana Kapistranskoga. Od 1788. do 1791. boravio je u Beču radeći na Stullijevom rječniku, a zatim u Budimu (1791–1800). Kad je 1806. uspio vratiti franjevački samostan u Slavanskom Brodu, boravi u njemu do konca života. Isprva se bavio pitanjima hrvatske gramatike i objavio: *Uvod u latinsko ricsih slaganje* (Osijek 1776) i *Neue Einleitung zur slavonischen Sprache* (Osijek 1778, 1789; Budim 1795). U razdoblju profesorske službe napisao je priručnike koji su ostali u rukopisu: *Tractatus de sacramento poenitentiae* (Essekini 1774), *De Deo Trino* (Essekini 1777), *Isagoge* (Essekini 1778), *De Revelatione divina* (Essekini 1778) i *Praelectiones canonicae* (Essekini 1783) iz kojih je tiskom objavio teze za javnu raspravu pod istim naslovom. Pripisuje mu se tiskana knjiga *Bogomolna knjižica iz pisama Davidovih* (Budim 1782), ali je ne poznaju suvremeni bibliografi. Također je priredio *Evangelistar ilirički* (Budim 1794) i u rukopisu ostavio: *Osmiina Serafinska* (samostanska knjižnica u Slav. Požegi). Osobitu pažnju zaslužuju njegovi četverojezični rukopisni rječnici: njemačko-hrvatsko-latinsko-talijanski i njemačko-hrvatsko-latinsko-madžarski, a nisu bez važnosti njegova upravnička pisma i kronike u Našicama, Osijeku, Slavanskom Brodu i Baču. Frkinov izvještaj pružio je dostatan uvid u Lanosovićevo djelovanje koje ga predstavlja kao poslanika širokih razmjera, vrsnog organizatora i upravnika te kulturnog radnika enciklopedijskog znanja.

Ante Sekulić (Zagreb) je referatom *Franjevci u Slavanskom Brodu u Lanosovićevo doba* započeo niz izlaganja kojima je bila zajednička želja prikazati društvenu i kulturu klimu Lanosovićevog vremena u Slavoniji i Hrvatskoj i predstaviti njegove osobite suradnike: Antuna Mandića i Josu Krmpotića. Sam Sekulić je pružio opširnu i pojedinostima bogatu sliku o Brodu i Slavoniji u vremenu prosvjetiteljstva i tako Lanosovića stavio u prostor i vrijeme kojima je pripadao. Temeljne spoznaje o onovremenoj društveno-političkoj strukturi u Hrvatskoj, a posebno o radu Vrhovne uprave zagrebačkog školskog okružja, tj. svojevrsnog ministarstva za kulturu i prosvjetu u ondašnjoj Hrvatskoj, dao je prilog Miljenka Pandžića (Zagreb) *Hrvatsko kraljevsko vijeće i gramatika Marijana Lanosovića*. To je, naime, Vijeće dalo pozitivno mišljenje o drugoj Lanosovićevoj gramatici, ali je, ipak, nije prihvatilo za školski udžbenik. Kako Lanosović pripada u početku i u posljednjim godinama života Slavanskom Brodu, povezo je Anđelko Barbić (Slavonski Brod) njegovo kulturno stvaralaštvo u bogatom prilogu *Brodski književnici Lanosovićevo vremena u kontekstu slavonske književnosti 18. stoljeća* s literarnim stvaralaštvom njegovih brodskih prethodnika i suvremenika: Antuna Bačića (1758), Petra Mandikića, Ivana Velikanovića (1803), a trebalo im je pribrojiti i Jeronima Bačića (1776). Lanosović je dulje vrijeme proveo u Osijeku, a Osijek je i bio značajan kulturni centar s bogatom franjevačkom kulturnom i prosvjetnom tradicijom, pa su Stanislav Marijanović i Stjepan Sršan (Osijek) prikazali tu tra-

diciju i njezine nosioce u Lanosovićevo vrijeme: Đuru Rapića (1787), Velikanovića, Josipa Paviševića (1803), Matiju Petra Katančića (1825) i Aleksandra Tomikovića (1829). U svom referatu *Lanosović i njegov kulturni krug u Osijeku* su također iscrpno opisali Lanosovićeve godine provedene u Osijeku. U prilogu *Antun Mandić – realizator školskih reformi u Hrvatskoj* je Marin Srakić (Đakovo) govorio općenito o Mandiću kao kulturnom radniku i zatim đakovačkom biskupu, a osvrnuo se i na njegove veze i suradničke odnose s Lanosovićem. Drugog člana bečke komisije za izradu jedinstvenog hrvatskog pravopisa prikazao je Antun Đamić (Zagreb) u referatu *Joso Krmpotić, pjesnik i član Pravopisne komisije*. Usprkos oskudnim podacima o Krmpotiću i njegovu radu poznato je da su on, Mandić i Lanosović jedinstveno nastupali protiv Stullija da se kao službeni pravopis za Hrvate u Habsburškoj Monarhiji uvede slavonski pravopis tzv. franjevačke redakcije. Premda nema svjedočanstava da se Lanosović bavio glazbom, bilo je vrlo zanimljivo izlaganje Ladislava Šabana (Zagreb) o *Glazbi u slavonskim samostanima u Lanosovićevo vrijeme*. Referent je, naime, s mnogo poznavanja i topline otkrio djelovanje franjevačkih glazbenika Filipa Vukovića-Kapošvarca, Josipa Jankovića, Kristofora Kellerera i Karla Kellerera te upozorio da se do sredine 18. st. u slavonskim franjevačkim samostanima širi religiozna pučka popijevka pod utjecajem talijanske franjevačke glazbe, i to preko Dalmacije. U drugoj polovici 18. st. i kasnije Slavonija je pod utjecajem njemačke crkvene glazbe, a franjevci se u Lanosovićevo vrijeme ne bave samo praktičnim muziciranjem nego i svjetovnom glazbom; štoviše, takvu glazbu i sami skladaju.

Slijedeća četiri referata zabavila su se Lanosovićevom literarnom djelatnošću izvan njegovih gramatičko-leksičkih radova. Širinu Lanosovićevog kulturnog interesa i povezanost sa školskom i općom kulturnom tradicijom koju su još u 17. st. započeli franjevci Bosne Srebrene, a zatim nastavili također franjevci provincije presv. Otkupitelja u Dalmaciji i sv. Ivana Kapistranskoga u Podunavlju i Slavoniji, prikazao je Franjo Emanuel Hoško (Zagreb) u prilogu *Lanosović i filozofsko-teološke škole njegove franjevačke zajednice*. Tadej Stjepan Vojnović (Osijek) je iznio sadržaj i opću usmjerenost Lanosovićevih teoloških spisa za upotrebu studentima osječke visoke bogoslovne škole u referatu *Teološki spisi Marijana Lanosovića*. Poznati *Lanosovićev evanđelistar* Jerko Fućak (Zagreb) smjestio je u svom prikazu u dugu tradiciju hrvatskih, napose franjevačkih, lekcionara. Paškal Cvekan (Virovitica) je analizirao sadržaj i metodologiju Lanosovićevih zapisa u samostanskim kronikama u Slavonskom Brodu (1771/72, 1806–1812), Osijeku (1774–1783), Našicama (1784–1788) i Baču (1800–1804) u referatu *Lanosović–kroničar*.

Drugog dana rada simpozija bio je u središtu pažnje Lanosovićev gramatički i leksički rad. Najprije je osobiti poznavalac rada Joakima Stullija, Mijo Brlek (Dubrovnik), u prikazu *Lanosovićevo unošenje njemačkih riječi u Stullijev „Ilirsko-talijansko-latinski rječnik“* ocrtao suradnju Stullija i Lanosovića dok je posljednji kroz četiri godine (1788–1792) u Beču u Stullijev rječnik unosiо njemačke riječi. Promijenjene političke okolnosti dopustile su Stulliju da provede svoju prvotnu zamisao o latinsko-talijansko-hrvatskom rječniku i tiska svoj rječnik bez njemačkih riječi, ali je Lanosovićev rad kasnije iskoristio Josip Voltić u svom rječniku, a nije isključeno da ga je ugradio u svoj rukopisni rječnik i Matija Petar Katančić. Josip Jernej (Zagreb) je uz pomoć su-

radnika istražio Lanosovićev nedovršeni njemačko-hrvatsko-latinsko-talijanski rječnik (od slova A do F, 1366 stranica) i postavio tvrdnju da se Lanosovićeva leksička građa samo djelomično poklapa sa Stullijevom, premda je opravdano Brlekovo mišljenje da je Lanosović u talijanskom gradivu ovisan o Stulliju. Samostalnost Lanosovićevog rada je utvrdio i Valentin Putanec (Zagreb) analizom obaju *Lanosovićevih rukopisnih rječnika* upozorivši da se Lanosović još prije odlaska u Beč bavio filologijom i neovisno o Stulliju izradio svoj njemačko-latinsko-hrvatsko-madžarski rječnik. Prema Putančevom sudu može se u preostacima Lanosovićevog rukopisa jasno vidjeti da je Lanosović bio vrstan lingvist, sposoban za jezičnu sintezu, a njegovi rječnici su dokument onovremenog „hrvatskog” shvaćanja panslavizma, odnosno komparativne slavenske leksikografije. Komparativni prikaz sadržaja i načina leksičke razrade u Lanosovićevim rječnicima dao je Antun Šojat (Zagreb) u prilogu *Lanosovićeve jezične bilješke*, usporedivši Lanosovićev rad s radom prethodnih leksikografa, osobito Stullija. Premda je Lanosović od Stullija preuzeo način obrade rječničkog gradiva, odstupio je od Stullijeve ideje sveslavenstva u smislu jedinstvenog slavenskog jezika. Prema rezultatima Šojatovog istraživanja Lanosovićev „ilirčki” jezik je hrvatski jezik, i to bogat leksičkom svih hrvatskih krajeva, a samostalnost Lanosovićeva rada osobito je vidljiva u vlastitom leksičkom izboru hrvatskih riječi pa se tako Lanosović u principu odijelio od Stullijevih shvaćanja i postupaka.

Adela Ptičar (Zagreb) je predstavila prvu Lanosovićevu gramatiku u prilogu *Latinska gramatika Marijana Lanosovića iz 1776.* istaknuvši da je Lanosović dobro poznao ondašnju gramatičku terminologiju, rad hrvatskih gramatičara koji su mu prethodili te da je kao osnovicu koristio poznatu Alvarezovu latinsku gramatiku. Lanosovićevu drugu gramatiku je u referatu *Lanosovićeva njemačka gramatika* Branka Tafra (Zagreb) usporedila sa slavonskim gramatikama Blaža Tadijanovića i Antuna Matije Relkovića. Prema njezinu sudu Lanosović je uspješno svladao teškoće različitosti hrvatskih dijalekata i govora i u skladu s tradicijom tzv. „franjevačke koinè” nadišao govorne granice Slavonije. U izlaganju *Govor Lanosovićevog rodnog mjesta Orubice* je Mijo Lončarić (Zagreb) ukazao da je Lanosović pisao pod utjecajem već postojećeg regionalnog književnog idioma, a ne orubičkim štokavsko-ikavskim govorom koji je tada još uvijek u sebi skrivao ostatke negdašnjeg kajkavskog narječja koje je u tom kraju bilo prošireno u predturskom vremenu.

Četvrta skupina referata prikazala je jezično blago Lanosovićevih rječnika i drugih njegovih bilježaka s motrišta pojedinih znanosti. Žarko Dadić (Zagreb) je u prikazu *Matematički i fizikalni pojmovi u Lanosovićevu rukopisnom rječniku* utvrdio da je Lanosović ne samo prihvatio takve nazive iz rječnika svojih prethodnika (Belostenec, Della Bella, Stulli), nego i nastavio njihov rad i sam stvarao hrvatske matematičke i fizikalne nazive, tvoreći ih prema pojmu koji predočuju. Istovremeno Lanosovićev rječnik sadrži i pojmove koji otkrivaju da se u Hrvatskoj potkraj 18. st. razlikuju alkemija i kemija kao i astrologija i astronomija. Ivan i Branka Penzar (Zagreb) su u referatu *Lanosovićevi metereološki zapisi i pojmovi u samostanskim kronikama i drugim djelima* upozorili da je Lanosović bio zauzet zapažalac i regulator metereoloških promjena pa njegove kronike sadrže metereološke dnevnike, a u leksičkom gradivu upotrebljava bogat izbor metereološkog nazivlja, pojmova i izraza. Ivan Šugar

(Zagreb) je temeljito proučio *Odnos Lanosovićeve leksikografske građe prema Šulekovu imeniku bilja i današnjem stanju na tom području*, pa je ustanovio da je Lanosović devet desetljeća prije Šuleka, i to prvi u Hrvatskoj, prihvatio principe tzv. dijagnostičke botanike i počeo sređivati bilje po rodovima i vrstama. Lanosović također donosi 60 imena biljaka koja do danas nisu nigdje zabilježena. Istražujući *Medicinske pojmove u Lanosovićevu rječniku* došao je do istih zaključaka i Jozo Vidović (Dubrovnik) utvrdivši da je Lanosović u svoje vrijeme posjedovao moderno shvaćanje pojmova ne samo iz medicine nego također iz srodnih područja, napose farmakologije. Lanosovićevu hrvatsku leksičku građu istraživao je Franjo Zenko (Zagreb) tražeći *Filozofske pojmove u Lanosovićevu rječniku*. Prema njegovom ispitivanju Lanosović je uspio naći hrvatske riječi za već izgrađene filozofske termine na njemačkom jeziku pa je referent postavio tvrdnju da u to vrijeme sa stanovišta razvoja hrvatskog jezika nije bilo zapreka da hrvatski filozofi i filozofski pisci pišu filozofske rasprave na hrvatskom jeziku.

Simpozij o Lanosoviću bio je izvanredno dobro organiziran. Dva domaćina simpozija, Skupština općine Slavonski Brod i Franjevački samostan u Slavonskom Brodu, omogućili su sudionicima još dva osobita kulturna događaja: 19. XI promociju *Zbornika o Vidu Došenu i Blažu Tadijanoviću* u brodskoj Gradskoj čitaonici i 20. XI koncert u franjevačkoj crkvi presv. Trojstva (A. Klobučar, orgulje; J. Soldo, tenor-solo). U završnoj riječi na simpoziju je Antun Šojat potvrdio zadovoljstvo prisutnih što su referati o Lanosoviću, životu i djelu, razotkrili lik svestranog djelatnika koji je uspješno svojim radom uključio tadašnju Slavoniju u evropske kulturne tokove i istovremeno pružio značajan prilog kulturnoj integraciji svih hrvatskih pokrajina. Tematski izbor referata je nastojao slijediti sve pravce kulturnog zanimanja koje Lanosović očituje. Možda bi prikaz dosadašnje literature o Lanosoviću još jasnije pokazao koliki je korak u poznavanju njegova života i djela učinio ovaj simpozij, a izvještaj o njegovom spisu *Praelectiones canonicae* otkrio bi njegovo poznavanje crkvenog prava i stupanj prihvatanja jozefinističkog društveno-crkvenog gledanja. Usprkos ovim napomenama, simpozij je, a također i uspješna izložba *Život i djelo Marijana Lanosovića* u Muzeju Brodskog posavlja, koju su priredili spomenuti Muzej i Franjevački samostan u Slavonskom Brodu (autori izložbe i kataloga su: Vatroslav Frkin, Jesenka Miškiv i Domagoj Šimunović), razotkrio Lanosovića pred našom suvremenom javnošću kao osobitog kulturnog pregaoca na razmeđu 18. i 19. st. Društveni i crkveni tisak je uz spomenute manifestacije, također, dao pozitivan doprinos upoznavanju Lanosovićevo djela, a sam simpozij je pomogao drugovanje i suradnju kulturnih, društvenih i crkvenih radnika.